

Rákosi Jenő és a humor

A kor

A 48-as forradalmat hosszú hallgatás és a passzív rezisztencia követte. A hatalom igyekezett legjobban kontrollálni mindent – így az oktatást, kultúrát, a mindennapok nyelvhasználatát is. Alapszinten, a vidéki birtokokon, az azokhoz kötődő társági életben, de Pesten is, ha rejtetten is, de megindult a művészeti, irodalmi élet. Az a furcsa helyzet állt elő, hogy Rákosit idézzem: vannak íróink, költőink, de nincs irodalmunk – vannak zeneszerzőink, szobrászaink, de nincs művészetünk. Egyre többen ismerték fel, hogy a nemzeti felemelkedés egyik alapfeltétele a közös nyelv – és ezt kell használni az irodalomban, az újságírásban, a politikai életben és a mindennapokban is. Ez akkor, Pest-Budán nem tűnt egyértelműnek- az újságok németül íródtak, a színházakban németül játszottak, de az utca embere is németül beszélt.

A társasági élet

Érdekes ellentmondás, hogy a Monarchiában pezsgő és a magyar területeken döntő részben magyar nyelvű társasági élet volt. Sokszor nem is Pesthez kötődött – ilyen volt a Tallóczy Lajos körül szerveződött kör, de Pesten is híres volt a Pósa asztal. A résztvevők személyében gyakori volt az átfedés, így a szellemiség is hasonló volt – a vaskos tréfák mellett a fiatal tehetségek felkarolása, a nemzet ügyeinek megvitatása is belefért ezen körök működésébe.

A Rákosiak

Ebben a korban emelkedett fel egy család tehetséges generációja: Rákosi Viktor, Jenő, Szidi – hogy csak a legismertebbeket soroljam.

A család nehezen nevezhető magyar eredetűnek – a nagy generáció szülei Kremsner János és Vogel Anna – előbbi egy ma Ausztriához tartozó faluból elszármazott, eredetileg bajor családból származó, a Vogel család ugyancsak bajorországból Magyarországra áttelepült volt. Ugyanakkor a gyermekeket már magyarul és magyarnak nevelték.

Rákosi Jenő

A „nagycsalád” vezéregyénisége Jenő volt. Igazi falusi gyermekkorra volt – csatangolt, együtt bandázott a falubeli gyermekekkel (így sikerült fél szemé elveszítenie) és éles szemű gyermekként nagyon sok tapasztalatot gyűjtött. Iskoláit Kőszegen kezdte, ahol szembesült azzal, milyen erős a németesítési törekvés. Innen Sopronba került a bencésekhez – a kiváló tanári gárdától nem csak tanult, hanem olyan leckéket kapott magyarságból, amit élete végéig meghatározta életét. Itt jelent meg először tehetsége az írásban – verseket, drámákat kezd írni, színjátszókört szervezett.

A család nehéz anyagi helyzete miatt félbeszakította tanulmányait és Lengyeltótiába került gyakornoknak. Itt már egyre inkább az irodalom kezdte érdekelni - a gazdasági munka rovására. A birtok tulajdonosa (Zichy Nepomuk János) ezt nem nézte jó szemmel – el is tanácsolta. Innen Rákosi Öreglakra került, írnoknak – a somogyi élet ugyanakkor tetszett neki, itt szerzett élményei műveiben is megjelentek.

Az irodalom szeretete nem hagyta nyugodni, egy nap csomagolt és Pestre utazott - a kezdeti nehéz élet után furcsa módon egy elutasított drámája az, ami a karrierjét elindítja. Kemény Zsigmond olvassa és a fiatalembernek apanázst ajánl – de ő inkább azt választja, hogy a felajánlott állást fogadja el a Pesti Hírlapnál. Kemény hamarosan vezércikket ír vele és éveken át Rákosi az, aki az újság szellemiségét meghatározza.

Ez időben alapította meg Ráth Mór a pártoktól független Reform című lapot és ennek szerkesztésére Rákosit hívta. Ő ezt elfogadta, de azzal a megkötéssel, hogy új szerkesztői gárdát hoz magával. Az új gárda a lapot a magyar eszme, a liberalizmus, az irodalom és a művészet szolgálatába állította. A lap németellenessége támadásokra adott okot – különösen a francia-poros háború idején volt ez erős, amikor a hazai lapok – Jókai lapjának kivételével – egyértelműen német pártiak voltak.

1869-ben a Kisfaludy társaság tagjai közé választja – magánélete is nyugodtabb, feleségül veszi Kalmár Lenkét, akitől öt gyermeke születik – közülük három éri meg a felnőttkort. Sajnos a boldog házasság nem lesz hosszú – felesége korán hal meg.

A kiegyezés után mozgalom bontakozott ki a könnyű művészet szolgálatában álló Népszínház megteremtése érdekében, ennek egyik vezéralakja Rákosi Jenő. Első igazgatójának is Rákosit nevezik ki – ő hatalmas energiával veszi ki részét a munkából, ír, rendez, mai szóval piacképes műsorpolitikát dolgoz ki. Megteremti az igazi népszínházat, amely nem az arisztokrácia, a gazdag polgárok hanem tényleg a szélesebb tömegek színháza. Hat év igazgatás után az igazgatói széket sógorának adja át.

A pesti Hírlap szűknek bizonyult számára: Csukási Józseffel, aki régi diáktársa volt, megalapítják a Budapesti Hírlapot, ami hamarosan a legolvasottabb lappá vált, majd negyven éven át. Független lapot akartak, azzal az utasítással: magyarosan, magyarul, magyarán. Nem csak tulajdonosa, aktívmunkatársa is a lapnak – egész újságíró nemzedék nevelkedik fel a szerkesztőségben. Így a modern magyar újságírás egyik, kortársai szerint legnagyobb megalkotója lett. Politikailag Tisza István mellett állt, ha személyesen nem is mindig jöttek ki egymással. Háborúellenes volt, de amikor az ország belépett a háborúba, a helytállást látta egyetlen megoldásnak. A kommün idején őt is meghurcolják – humorérzéke az, ami átsegíti a nehézségeken. Később azonban nem ért egyet a Horthy rendszer sok intézkedésével és politikai orientációjával – saját utat akar, ezért bonyolódik bele a Rothermere lorddal abba a kalandba, amelynek célja a királyság visszaállítása, az angol uralkodócsaládhoz közel álló személy királlyá emelése.

Élete végéig aktív a politikai és irodalmi életben – 1929-ben hal meg. Élete és munkássága ma is nehezen értékelhető – vannak vélemények, ha negyvenévesen hal meg, ma mint ifjan remekműveket alkotó drámaírónak tartanánk – az igazság azonban inkább az, hogy egész életműve a baloldaliaknak túlzottan magyar - a jobboldaliaknak túlzottan liberális. Ezért életművének feldolgozása és értékelése a mai napig nem történt meg. Könyveit, drámáit elfelejtették, szobra a sztálin szoborhoz szolgált nyersanyagul, politikai útmutatásait meg agyonhallgatjuk.

De hol marad a humor?

Egy újságírótól, aki a napi politikai életben aktívan vesz részt, ne várjunk humort. De a valóság más – Rákosi nagyon jó társalgó, kiváló előadó volt, kedvelője a vaskos tréfáknak (könyvespolcán

természetesen Lóvy versei is helyt kaptak) a pesti kártyaasztalok egyik jellegzetes tagja volt, félelmetes kártyatudással és humoros megjegyzéseivel.

A magyar nyelvért folytatott küzdelmében is a vaskos humor jelent meg – kigúnyolta a külföldieket, akik a magyar neveket idegen kiejtéssel mondták, pártolója volt a fonetikus írásmódnak, ami kortársai részéről csipkelődésre adott okot. Elbeszéléseiben megjelennek gyermekkori, somogyi emlékei, mindig humoros környezetben, telve az emberek iránt érzett szeretettel. Kár, hogy a mai szellemiségbe ezek újbóli megjelentetése nem fér bele – szemlélete, nyelve avittnak, unalmasnak tűnne.